

Lescha davart la promoziun da la transfurmaziun digitala en il Grischun

Rapport explicativ

Zercladur 2019

1. SITUAZIUN DA PARTENZA ED INCUMBENSA

1.1 Incumbensa concernent la finanziaziun da projects da digitalisaziun

En la glista da fatschentas per la sessiun d'avust 2018 dal cussegl grond èn stadas tractandadas per la debatta tranter auter l'incumbensa da la fracziun da la PS (Peyer) concernent la finanziaziun da projects da digitalisaziun (infrastructura ed ulteriurs secturs) sco er l'incumbensa da la fracziun da la PPS (Koch) concernent in credit spezial per in'offensiva da digitalisaziun per rinforzar il lieu economic e per promover la digitalisaziun.

A chaschun da la debatta dals 31 d'avust e dal 1. da settember 2018 è l'incumbensa da la fracziun da la PS vegnida surdada a la regenza en ina furma midada sin basa d'ina proposta dal deputà Schneider (PCD). L'incumbensa sa cloma:

Las sutsegnadras ed ils sutsegnaders incumbenseschan perquai la regenza da stgaffir las basas necessarias per metter a disposiziun in credit d'impegn (art. 15 LFC) da 40 milliuns francs per dar in stausch a la digitalisaziun en il Grischun.

Sin quai ha il deputà Koch retratg l'incumbensa da la fracziun da la PPS.

1.2 Ulteriuras incumbensas dal cussegl grond

En il context cun la transfurmaziun digitala ston vegnir menziunadas trais ulteriuras incumbensas dal cussegl grond.

Uschia ha il cussegl grond approvà en la sessiun d'october 2016 l'incumbensa Casanova-Maron concernent in "Grischun digital" en il senn da las consideraziuns en la resposta da la regenza. Per ademplir l'incumbensa ha il chantun incumbensà la scola auta da tecnica ed economia (SATE Cuir) d'analisar d'ina vart la situaziun da l'avertura cun bindel lad en il Grischun e da l'autra vart il stadi da la transfurmaziun digitala en il Grischun e da definir la rolla dal chantun per meglierar las cundiziuns generalas per la transfurmaziun digitala.

Sa basond sin l'emprim rapport da la SATE Cuir "Breitband und digitale Transformation: Breitbanderschliessung im Kanton Graubünden" dal november 2017 èsi sa mussà ch'il Grischun ha – cumpareglià cun il rest da la Svizra – deficits tar l'avertura cun bindel ultralad (BUL, sveltezza da chargiar giu sur 100 Mbit/s). Sin quai ha il chantun elavurà cun agid d'ina gruppa externa d'expertas e d'experts in concept da promoziun per avrir las regions cun BUL. Quest concept è vegnì approvà da la regenza cun il conclus dals 11 da december 2018 (prot. nr. 996).

En il segund rapport da la SATE Caira "Digitale Transformation in Graubünden" dal favrer 2018 èsi vegnì analisà, co che interpresas en differentas branschas dal Grischun dumognan la transfurmaziun digitala, cun tge svilups ch'i sto vegnir fatg quint e tge difficultads sco er tge sfidas che sa tschentan a las interpresas en connex cun la transfurmaziun digitala. Ultra da quai èn vegnids definids – en il senn da recumandaziuns – ils champs d'acziun strategics ils pli impurtants, sin ils quals il chantun Grischun po meglierar las cundiziuns per la transfurmaziun digitala en il chantun.

En la sessiun da zercladur 2016 è la regenza vegnida incumbensada – en consequenza da l'approvaziun da l'incumbensa Stiffler concernent WLAN (wireless local area network resp. rait locala senza cabel) liber en il spazi public abità – d'elavurar in concept per realisar in WLAN gratuit e liber en il spazi public abità e da l'installar pass per pass en collavuraziun cun las vischnancas e cun ulteriurs partenaris interessads (p.ex. servetschs da transport) e d'al far avanzar svelt. En il rom dal concept da promoziun per avrir las regiuns cun BUL èn l'incumbensa Stiffler e la tematica dal WLAN vegnidas surpigliadas. Uschia vegnan las regiuns e las vischnancas a stuir decider en il rom dal scleriment dals basegns, quant enavant ch'ellas vuessan installar in WLAN public. Ultra da quai elavura il departament d'economia publica e fatgs socials (DES) in manual per quellas vischnancas che vuessan sa fatschentar pli detagliadamain cun la tematica e che vuessan examinar l'installaziun d'in WLAN public ordaifer il concept regional d'avertura.

En la sessiun d'october 2014 è l'incumbensa Cavegn concernent la creaziun da scolas medias d'informatica en il Grischun vegnida tractada en il rom da la debatta da la revisiun parziala da la lescha davart las scolas medias en il chantun Grischun (lescha davart las scolas medias; DG 425.000). L'introducziun d'ina basa legala per manar scolas medias d'informatica en las scolas medias privatas è vegnida refusada dal cussegl grond. A chaschun da la debatta da la revisiun totala da la lescha davart las scolas medias en la sessiun d'october 2018 è la scola media d'informatica puspè vegnida discutada detagliadamain. En quest connex è vegnida acceptada la basa per pussibilitar a las scolas medias da manar ina scola media d'informatica.

2. TRANSFURMAZIUN DIGITALA – ROLLA DAL CHANTUN

La transfurmaziun digitala cumpiglia midadas en process, tar products, tar servetschs e tar models da fatschenta pervia da l'applicaziun da technologies digitalas. En in senn in zic pli general signifitga ella il svilup, l'introducziun u il meglierament da products, da servetschs, da process u da models da fatschenta grazia a l'applicaziun da las novas technologies. Las finamiras da la transfurmaziun digitala cumpiglian per regla d'ina vart il generar plivalurs cun porscher novs products, servetschs, process u models da fatschenta, che han ina influenza sin la clientella resp. sin las experientschas da la clientella. Da l'autra vart pon vegnir cuntanschids avantatgs tar l'effizienz, savens grazia a midadas da process.

En il rapport da la SATE Cuir "Digitale Transformation in Graubünden" dal favrer 2018 è vegnids identifitgads champs d'acziun, en ils quals il chantun Grischun po meglierar las cundiziuns per la transfurmaziun digitala en il chantun. Cun il conclus dals 18 da settember 2018 (prot. nr. 730) ha la regenza prendì enconuschientscha dal rapport. Las pretensiuns ad ina politica per promover la transfurmaziun digitala cun la finamira da rinforzar la cumpetitivitad dal Grischun sco lieu economic na sa differenzieschan betg essenzialmain da las pretensiuns generalas ad ina politica economica prudenta che ha la finamira da mantegnair la libertad d'interprendider, ina infrastruttura effizienta, ina chargia fiscala moderada ed ina disponibladad da persunas spezializadas scoladas bain. En quest senn ha la regenza resguardà ils champs d'acziun menziunads en il rapport sco recumandaziuns cunvegnetas ed adattadas per constituir il rom per las mesiras e per las activitads dal chantun che servan a sustegnair ed a promover la transfurmaziun digitala.

Correspondentamain ha la regenza explitgà che las enconuschientschas or dal rapport stoppian vegnir resguardadas per elavurar la basa per metter a disposiziun in credit d'impegn general da 40 milliuns francs per dar in stausch a la digitalisaziun en il Grischun.

Per duvrar il credit d'impegn general da 40 milliuns francs ston perquai er vegnir resguardadas en il cas qua avant maun – sa basond sin il rapport da la SATE Cuir "Digitale Transformation in Graubünden" – tranter auter las suandantas finamiras tenor ils champs d'acziun:

- Champ d'acziun 1: Il chantun Grischun ha cundiziuns generalas attractivas per che la transfurmaziun digitala contribueschia a l'innovaziun, a plazzas da lavur ed a la bainstanza
- Champ d'acziun 2: Tut ils umans dal Grischun èn en cas da dumagnar e da promover la transfurmaziun digitala
- Champ d'acziun 3: Il chantun Grischun promova la derasaziun da la transfurmaziun digitala tar tut sias activitads
- Champ d'acziun 4: Il Grischun dispona d'ina infrastruttura da rait fidada, cumpetitiva sin plaun internaziunal e favuraivla areguard il pretsch.

3. BASEGN D'AGIR E CONCEPZIUN

3.1 Principis

Per constituir in credit d'impegn general da 40 milliuns francs en il senn da l'art. 15 da la lescha davart las finanzas dal chantun Grischun (LFC; DG 710.100) na dovri da princip nagina nova basa legala. Il credit po vegnir concludì dal cussegl grond er senza ina lescha formala resp. senza ina norma giuridica generala abstracta (cf. latiers l'art. 16 al. 1 cifra 4 e l'art. 17 al. 1 cifra 3 da la constituziun dal chantun Grischun [CC; DG 110.100] sco er l'art. 33 LFC). Cun quai fiss però mo furnà il credit, ma anc betg reglà ses intents d'applicaziun.

En quai che riguarda ils intents d'applicaziun dals meds or dal credit d'impegn general, q.v.d. las prelevaziuns or dal credit resp. las expensas a ses quint, poi vegnir renvià a l'art. 8 LFC, tenor il qual mintga expensa premetta ch'ella saja la consequenza directa u previsibla da leschas, da concordats, da conclus dal pievel, da decisiuns giudizialas u da conclus da credit suttamess al referendum. Uschia sto la finanziaziun da mesiras a quint dal credit d'impegn general sa fundar ubain sin basas legalas (existentas u che ston vegnir stgaffidas da nov) ubain esser la consequenza directa dal conclus dal cussegl grond che sa basa sin la missiva qua avant maun. Per expensas a quint dal credit resp. per l'intent da l'utilisaziun dals meds finansials na duvrassi pia er betg stringentamain ina disposiziun legala formala; in conclus dal cussegl grond bastass. Il conclus stuess però esser uschè individual-concret ch'i n'existiss pli nagina libertad d'agir. Pia stuessan tut ils projects che duessan vegnir promovids u finanziaids cun ils 40 milliuns francs esser enconuschents ed elavurads en detagl. Quai n'è betg pussaivel en il cas qua avant maun. Pervia da quai dovri ina nova basa legala concisa.

A l'ur saja rendì attent a l'art. 15 al. 2 LFC, tenor il qual ils pajaments annuals sa drizzan tenor ils credits singuls. Quai vul dir che prelevaziuns dal credit d'impegn general ston vegnir budgetadas mintga onn sin ils credits singuls correspundents.

3.2 Nova basa legala

Sco menziunà duain vegnir francads ils princips per promover la transfurmaziun digitala resp. per finanziair projects da digitalisaziun ed uschia l'intent d'utilisaziun dal credit d'impegn general en ina nova lescha che vala per in temp limità.

Confurm a la "buna legislaziun" duai la lescha avair ina structura simpla e sa concentrar al necessari. En l'emprima part vegnan descrits l'intent e las finamiras concernent la promoziun da la transfurmaziun digitala sco er stgaffi il credit d'impegn general necessari per quai. Mintga mesira che vegn promovida cun meds finansials dal credit sto d'ina vart pudair prestar ina contribuziun a questa transfurmaziun e da l'autra vart a la realisaziun d'ina da las finamiras. Plinavant vegnan reglads ils instruments e las dimensiuns da la promoziun. En quest connex duai la lescha esser concepida en moda averta, per che tut las mesiras e tut ils projects, che prestan ina contribuziun a la transfurmaziun digitala en il senn da las finamiras da questa lescha (independentamain da la dumonda, sch'ellas ed els vegnan iniziads e realisads da terzas persunas, da vart dal chantun u en il rom da cooperaziuns e da participaziuns), possian vegnir promovids resp. (co)finanziaids. Plinavant vegnan circumscrits ils secturs da promoziun en il senn d'accents e d'ina focussaziun. Els n'èn però betg definitivs. Ultra da las ulteriuras disposiziuns davart l'execuziun e davart la giurisdicziun vegn la finala introducida ina limita temporara ed i vegn – en connex cun las infrastructuras a bindel ultralad – er midà l'art. 18 da la lescha per promover il svilup economic en il chantun Grischun (LSE; DG 932.100).

4. EXPLICAZIUNS DAVART LAS SINGULAS DISPOSIZIUNS

Art. 1 Intent e finamiras

Questa disposiziun è essenziala per deliberar e per duvrar il credit d'impegn general da 40 milliuns francs. Tut las mesiras che duain vegnir (co)finanziadas cun quest credit, ston servir a quest intent descrit en l'art. 1 ed ad ina da las finamiras menziunadas là. Ils 40 milliuns francs servan a promover projects e mesiras che cumpiglian per l'ina la transfurmaziun digitala (q.v.d. duvrar novas tecnologias digitalas per sviluppar, per introducir u per meglierar products, servetschs, process u models da fatschenta) e che pon – da l'autra vart – prestar ina contribuziun per augmentar resp. per rinforzar la competitivad e la forza innovativa dal Grischun sco lieu economic, per render pli attractiv il Grischun sco lieu d'abitar e sco lieu economic u per avrir potenzials da valurisaziun supplementars en il Grischun. En quest connex vegnan prendids en mira oravant tut il svilup dal chantun e la creaziun resp. la scolaziun e la furmaziun supplementara (metter a disposiziun persunas dal fatg, perfecziunar las abilitads da las lavurantas ed ils lavurants). Per in svilup economic prosperant è dumandà ultra da quai er in lieu d'abitar cun conturns attractivs (cun bunas infrastructuras, cun in bun provediment da la sanadad e cun in bun traffic public resp. service public e.u.v.).

I vegnan pia a pudair vegnir promovids mo mesiras e projects che han in connex cun la transfurmaziun digitala e che prestan ultra da quai ina contribuziun per cuntanscher almain ina da las finamiras menziunadas. Per regla vegn il focus pia ad esser drizzà sin projects intermanaschials. Promoziuns da singuls manaschis èn imaginablas en spezial, sch'il project respectiv corresponda ad ina da las finamiras menziunadas (p.ex. per rinforzar la competitivad cun metter a disposiziun persunas spezializadas cun agid da projects en il sector da la furmaziun u per augmentar l'attractivad dal lieu d'abitar e dal lieu economic cun garantir il servetsch public en las regiuns) u sch'i po vegnir cuntanschì in effect da multiplicatur per plirs acturs per accelerar lur transfurmaziun digitala, uschia ch'ina contribuziun po vegnir prestada en questa moda per cuntanscher las finamiras menziunadas qua survart.

Art. 2 Credit d'impegn general

AI. 1 Questa disposiziun furma la basa per stgaffir il credit d'impegn general.

AI. 2 Qua vegni declerà ch'il cussegl grond fixescha en cumpetenzza definitiva il credit d'impegn general tenor questa lescha. Las disposiziuns davart il referendum da finanzas tenor la constituziun chantunala n'entran pia betg en funcziun. Uschia vegni tegnì quint dal fatg ch'i sa tracta d'in credit unic che sto vegnir duvrà entaifer in tschert termin e che duai star a disposiziun uschè svelto sco pussaivel per promover mesiras per accelerar la transfurmaziun digitala en il Grischun.

Art. 3 Instruments da promoziun

En questa disposiziun vegnan menziunadas en furma cumpilada tut las mesiras – ubain tut ils instruments – ch'il chantun po prender e realisar sin quint dal credit d'impegn general per promover la transfurmaziun digitala. Sapientivamain èn ellas ed els formulads en moda generala e cumplesiva per resalvar tut las opziuns. Mo ils instruments da promoziun èn però uschè averts: ils projects e las mesiras, che duain vegnir promovids, ston anc adina correspunder a l'intent ed ad ina da las finamiras tenor l'art. 1. Igl è pussaivel da cumbinar ils instruments.

AI. 1 Qua sa tracti da promover projects da terzas personas, quai vul dir d'interpresas, d'organisations e d'instituziuns, cun contribuziuns à fonds perdu. Ultra d'interpresas duain er autras organisations ed instituziuns pudair profitar d'ina promoziun, independentamain da lur structura organisatorica u giuridica, uschia p.ex. er corporaziuns da dretg privat e da dretg public, instituziuns da perscrutaziun u instituziuns che han ina structura d'uniun.

Projects da terzas personas pon vegnir promovids mo, sch'els contribueschan a la transfurmaziun digitala en il Grischun. Quai vul er dir – considerond l'art. 1 – ch'i na vegn betg mo realisà in process da transfurmaziun cun il project, mabain ch'i vegn er persequitada ina da las finamiras en il senn da l'art. 1 cun questa transfurmaziun.

Il focus sto vegnir drizzà sin projects intermanaschials u – en cas d'in manaschi singul – sin tals che han in effect da multiplicatur. Cumpilada da quai è er la promoziun da projects da perscrutaziun e da svilup che prestan la finala ina contribuziun, per che tut las acturas e tut ils acturs en il Grischun possian dumagnar la transfurmaziun digitala en moda nizzaivla per cuntanscher ina da las finamiras da la lescha.

AI. 2 In instrument da promoziun impurtant è la finanziaziun d'agens projects e d'atgnas mesiras dal chantun. Igl è numnadamain savens necessari ch'il chantun fetschia prestaziuns preliminaras per ch'i possian vegnir realisads sin quella basa projects en il sector da la transfurmaziun digitala cun las finamiras correspondentas da las interpresas, da las instituziuns e da las organisaziuns u da purtaders privats u publics. I sa tracta per exempel d'elavurar strategias e basas u da realisar projects cun caracter da pilot. Ultra da quai duai il chantun er pudair occupar – cun eventualas atgnas mesiras – ina rolla da pionier en il sector da la digitalisaziun resp. da la transfurmaziun digitala.

AI. 3 En il rom da projects davart la transfurmaziun digitala che persequiteschan ina da las finamiras tenor l'art. 1 duai il chantun avair la pussaivladad da constituer cooperaziuns. Per quest intent duai il chantun er pudair sa participar ad instituziuns u ad organisaziuns u a purtaders e stabilir commembranzas. En quest connex poi sa tractar da societads, da fundaziuns, d'uniuns u d'autras organisaziuns intermanaschialas e da purtaders privats u publics.

Art. 4 Dimensiun da la promoziun

Al. 1 Per ch'i vegnia propi er cuntanschì in grond effect en il rom dal stausch da digitalisaziun prendì en mira e per che las acturas ed ils acturs vegnian intimads d'instradar e da realisar projects pussaivels e mesiras pussaivlas, ston la promoziun ed uschia la contribuziun dal chantun avair ina dimensiun essenziala. A projects da terzas personas (interpresas sco er instituziuns ed organizaziuns) che cumpiglian la transfurmaziun digitala e che persequiteschan ina finamira tenor l'art. 1 resp. che pon chaschunar in effect che sa referescha ad ina da questas finamiras, duain correspondentamain pudair vegnir concedidas contribuziuns fin a 50 % dals custs d'investiziun e, limità a 4 onns, dals custs da gestiun.

Al. 2 Per ch'il chantun possia realisar atgnas mesiras ed agens projects, èsi necessari che quels vegnian finanziads cumpletamain. Sch'in project vegn transferì en in manaschi, stoi esser pussaivel per il chantun da finanziar quest manaschi per in tschert temp or dal credit d'impegn general, numnadamain durant 8 onns. Alura stoi vegnir giuditgà en spezial, sch'il manaschi po vegnir sistì, perquai che la finamira è vegnida cuntanschida, sche la gestiun dal project po vegnir externalisada u sche la gestiun duai, premiss che las basas giuridicas spezialas respectivas èn avant maun, vegnir finanziada or dal preventiv ordinari.

Al. 3 Sch'il chantun stabilescha cooperaziuns en il rom da projects en connex cun la transfurmaziun digitala che persequiteschan ina finamira tenor l'art. 1, duai el pajar sia contribuziun a la cooperaziun. Er en il rom da participaziuns u da commembranzas duai il chantun pajar sias contribuziuns en la dimensiun, en la quala el è participà a projects sin basa da ses interess. Uschia po er resultar – tut tenor la situaziun dals interess – ina participaziun e – sco consequenza da quai – ina cofinanziaziun da passa 50 %. Cooperaziuns e participaziuns dastgan vegnir cofinanzadas or dal credit d'impegn general durant maximalmain 8 onns. Suenten ina tscherta perioda iniciala stoi vegnir giuditgà, sch'il chantun po sa retrair da la cooperaziun resp. da la participaziun u sche la cooperaziun resp. la participaziun duai, sche quai è necessari e cunvegnent, vegnir cuntinuada sin basa da disposiziuns da la legislaziun speziala.

Tenor l'art. 4 al. 3 èsi exclus ch'il chantun finanziescha sulettamain ils custs.

Art. 5 Secturs da promoziun

L'accent da la promoziun ed uschia da l'utilisaziun dal credit d'impegn general duai esser drizzà sin quatter secturs: economia (innovaziun e turissem), furmaziun, fatgs da sanadad (eHealth) sco er mobilitad e traffic. L'enumeraziun n'è betg definitiva, per resalvar ulteriuras opziuns.

Art. 6 Execuziun

La regenza vegn a stuair reglar l'execuziun, en spezial las cumpetenzas per tractar e per examinar las dumondas en ils differents secturs. Mintga departament duai esser responsabel per ils secturs, en ils quals el exequescha er uschiglio incumbensas.

Art. 7 Giurisdicziun

La via da meds legals sa drizza da princip tenor la lescha davart la giurisdicziun administrativa (LGA; DG 370.100). Però n'è betg prevista in'examinaziun giudiziala (recurs da dretg administrativ) da decisiuns concernent prestaziuns, per las qualas i n'exista tenor il relasch qua avant maun nagin dretg, analogamain a las regulaziuns davart il recurs en chaussas da dretg public tar il tribunal federal. Pervia da quai è la regenza l'ultima istanza da recurs che decida definitivamain. Resalvadas restan las disposiziuns davart il recurs costituziunal.

Art. 8 Champ d'applicaziun temporal

La lescha vala natiralmain – tenor sia destinaziun – mo uschè ditg fin ch'il credit d'impegn general è consumà. Ultra da quai duai però er vegnir fixada ina durada maximala da 10 onns. I sa tracta da dar in stausch, pia in impuls, da durada limitada. Cun ina durada da 10 onns ha il chantun er temp avunda d'instradar agens projects ed atgnas mesiras e da finanziar tals e talas or dal credit d'impegn general durant ina perioda da manaschi maximala dad 8 onns.

I sto anc vegnir rendì attent a l'art. 15 al. 3 LFC, tenor il qual il credit d'impegn scroda, sch'el na vegn betg duvrà e sche ses intent è ademplì.

Revisiun d'in auter relasch: art. 18 LSE (infrastructuras impurtantas per il sistem)

Il credit d'impegn general per infrastructuras impurtantas per il sistem ch'è reglà en l'art. 18 LSE e che dura fin l'onn 2023 duai vegnir prolungà per 5 onns, pia fin la fin da l'onn 2028. Uschia poi vegnir garantì che l'avertura dal chantun cun BUL vegnia promovida. Ils meds finanziels necessaris per quai na duain betg vegnir prendids dal credit d'impegn general da 40 milliuns francs qua avant maun, mabain da quel per las infrastructuras impurtantas per il sistem. Per che quai saja il cas, èsi necessari da prolungar il termin (guardar latiers las explicaziuns sut la cifra 6.1).

5. PUNCTS CENTRALS DA LA PROMOZIUN

Cun constituir in credit d'impegn general da 40 milliuns francs en il senn da l'art. 15 LFC duai – tenor l'incumbensa dal cussegl grond – la digitalisaziun en il Grischun survegnir in stausch, duai pia vegnir avanzada e promovida uschia la transfurmaziun digitala en noss chantun. Il rapport da la SATE Cuir cuntegna recumandaziuns en quest connex, co ch'il chantun po cuntanscher questa finamira. Per quest intent ha el furmà, sco descrit en la cifra 2 qua survast, quatter champs d'acziun. Resguardond quest rapport, ma er sin basa d'ulteriuras ponderaziuns, èn vegnids

identificads secturs centrals, en ils quals l'utilisaziun da meds finanzials supplementars è buna da promover la transfurmaziun digitala en il Grischun.

Uschia duai il chantun promover en il sector da l'economia, en spezial en l'innovaziun ed en il turissem, la transfurmaziun digitala (correspunda en puncts essenzials al champ d'acziun 1 dal rapport da la SATE Cuir). Ultra da quai tutga il sector da la furmaziun tar ils champs impurtants, en ils quals las finamiras pon vegnir cuntanschidas grazia a mesiras da vart dal chantun (correspunda al champ d'acziun 2). Complementarmain a quai vegnan identificads ulteriurs secturs prioritars ch'èn d'impurtanza per il chantun ed en ils quals la derasaziun da la transfurmaziun digitala po vegnir sustegnida cun mesiras correspondentas. I sa tracta dals secturs dals fatgs da sanadad sco er da la mobilitad e dal traffic (cf. champ d'acziun 3). Dal rest vegni er tegnì quint commensuradamain d'infrastructuras effizientas da raits e da telecomunicaziun en il chantun Grischun, q.v.d. da l'avertura da las regiuns cun BUL (cf. champ d'acziun 4), sco er dad e-government per process nuninterruts da las autoritads sco er per in'administraziun digitala (cf. champ d'acziun 3). Per quest intent na duain dentant betg vegnir duvrads meds finanzials dal credit d'impegn general qua avant maun. Las mesiras concernent il e-government duain vegnir finanziadas autramain, l'avertura cun BUL duai vegnir finanziada or dal credit d'impegn general per infrastructuras impurtantas per il sistem tenor l'art. 18 LSE. Per quest intent sto però vegnir adattà il termin en l'art. 18 LSE.

I sto vegnir rendì attent al fatg ch'igl è pussaivel tenor il sboz da la lescha qua avant maun da promover ulteriurs champs u projects che sa chattan ordaifer ils secturs centrals. Cun definir ils puncts centrals vegn mo mess in focus sin la promoziun.

5.1 Economia

La transfurmaziun digitala da l'economia e da la societad avra novas pussaivladads da svilup, en spezial per interpresas. Correspudentamain èn las finamiras surordinadas da la promoziun da l'economia locala quellas che interpresas e regiuns possian profitar da las schanzas da la transfurmaziun digitala. Per la regenza dal chantun Grischun è l'emprim punct da referiment per il svilup da l'economia en il chantun stà fin ussa quel da metter a disposiziun bunas cundiziuns generalas (cf. missiva tar la revisiun totala da la lescha per promover il svilup economic en il chantun Grischun, carnet nr. 2/2015-2016, p. 61). Quai na sa mida betg cun la transfurmaziun digitala. Il cuntrari, cundiziuns generalas attractivas per innovaziuns, per expansiuns e per fundaziuns d'interpresas sco er per la promoziun da la perscrutaziun vegnan a survegnir dapli impurtanza en la concorrenza internaziunala tranter ils lieus. Ina premissa principala per la transfurmaziun digitala è er ch'il chantun disponia d'ina infrastruttura da rait fidada, cumpetitiva sin plaun internaziunal e favuravla areguard il pretsch. En il rom da la promoziun da la transfurmaziun digitala en il Grischun duain vegnir tschentads dus accents en il sector da l'economia. Previsas èn mesiras ed activitads

specificas – d'ina vart en la promoziun da l'innovaziun e da l'autra vart en l'economia da turissem – che sa basan er sin ils champs d'acziun da la promoziun da l'economia locala da la confederaziun.

5.1.1 Innovaziun

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

Il chantun duai procurar per cundiziuns generalas attractivas per che la transfurmaziun digitala possia contribuir a l'innovaziun, a las plazzas da lavur ed a la bainstanza. Questa pretensiun generala a la politica economica ha ina gronda prioritad er areguard la transfurmaziun digitala. Da dumagnar la midada digitala è en emprima lingia ina incumbensa da las interpresas. L'incumbensa dal stadi resp. dal chantun è spezialmain quella da metter a disposiziun ils spazis libers ch'èn necessaris per quai.

b) Finamiras ed effect

Interpresas innovativas èn en cas d'exister sin il martgà e rinforzan uschia l'economia publica dal Grischun. La consequenza da quai è da l'autra vart che plazzas da lavur existentas vegnan mantegnidas e ch'i vegnan stgaffidas novas. L'abiltad d'innovaziun, q.v.d. l'applicaziun efficazia da novas tecnologias, daventa uschia in factur essenzial per il success dal manaschi a lunga vista. Pertutgads èn en spezial il svilup da novs products e da novs servetschs, il midament da process da produenziun e novs models da fatschenta.

Il chantun po sustegnair mo sut tschertas cundiziuns singulas interpresas tar il rinforzament da lur abiltad d'innovaziun. El po però stgaffir differentas premissas resp. prender mesiras che gidan ina interpresa da survegnir en ina furma adattada access a savida, ad infrastructuras sco er a coaching en connex cun la transfurmaziun digitala. Las differentas iniziativas da la confederaziun che contribueschan a fortifitgar la forza innovativa, ma che promovon er la transfurmaziun digitala tar las interpresas, pon vegnir cumplettadas e rinforzadas sin plaun chantunal.

c) Concept e realisaziun

Las suandantas activitads e mesiras mussan vias pussaivlas, co che la forza innovativa da las interpresas en il chantun po vegnir promovida, er areguard la transfurmaziun digitala:

- Promover programs da scolaziun e da furmaziun supplementara: La disponibilitad da collavuraturas e collavuratur qualifitgads sco er lur furmaziun supplementara permanenta areguard novas tecnologias èn actualmain las sfidas las pli grondas per las interpresas, en spezial per interpresas pitschnas e mesaunas (IPM). Correspudentamain duain vegnir stgaffids programs da scolaziun e da furmaziun supplementara che resguardan spezialmain ils giavischs da las IPM e che contribueschan directamain u indirectamain a la transfurmaziun digitala da las interpresas, a la realisaziun da tala sco er a la participaziun a tala. Ina collavuraziun da las interpresas, da la bransch ed eventualmain da las instituziuns da furmaziun vegn da princip ad esser indispensabla en quest regard.

- Rinforzar la forza innovativa d'interpresas: Las branschas respectivas duain – ensemen cun las acturas ed ils acturs da l'economia relevants e consultond expertas ed experts – analisar las schanzas e las ristgas, las consequenzas ed il basegn d'agir che resultan da la transfurmaziun digitala. Ed ellas duain la finala definir mesiras, cun las qualas las interpresas vegnan qualificadas da dumagnar optimalmain la transfurmaziun digitala. L'elavuraziun da questas basas duai vegnir promovida. Per realisar las mesiras en las interpresas vegnan per regla ad esser indispensabels in coaching sco er investiziuns. Quai duai vegnir sustegnì correspudentamain dal chantun.
- Promover interpresas giuvnas: La promoziun d'interpresas giuvnas è in potenzial che n'è anc betg exaurì en il Grischun. Bleras interpresas giuvnas sa fatschantan cun novas tecnologias digitalas, cun novs servetschs digitalis e cun novs models da fatschenta digitalis ed èn uschia ina funtauna d'innovaziun impurtanta per l'economia publica. Perquai duain interpresas giuvnas pudair vegnir promovidas en moda cumplexsiva, saja quai cun coachings specificis u cun models d'incubatur.
- Rinforzar ils instituts da perscrutaziun: En il sector dal transfer da savida e da tecnologia (TST) han instituts da perscrutaziun en il chantun ina rolla impurtanta per la colliaziun naziunala cun las universitads ed en spezial cun interpresas internaziunalas. Sut TST po er vegnir subsummada la transfurmaziun digitala sco ina part da l'activitad da perscrutaziun. Il svilup e l'engroniment d'instituts da perscrutaziun duain pudair vegnir sustegnids sistematicamain, sch'els gidan a rinforzar la valurisaziun regiunala cun duvrar complementarmain tecnologias digitalas.

En connex cun la realisaziun da las differentas activitads en il sector da la promoziun da l'innovaziun cun focus sin la transfurmaziun digitala en il rom d'in program da plirs onns sa tracti oravant tut da pajar contribuziuns u da manar tras atgnas mesiras.

5.1.2 Turissem

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

En il rapport final dal secretariat da stadi per l'economia SECO davart la «Digitalisierung im Schweizer Tourismus: Chancen, Herausforderungen, Implikationen» (avust 2018) vegn tutgada la noda cun constatar ch'i na sa tracta betg mo d'ina tecnologia en connex cun la digitalisaziun, mabain oravant tut da la dumonda, tge che po vegnir fatg (anc) meglier en l'avegnir cun ses agid.

La finala sa tracti:

1. da sviluppar e da render utilisablas infrastructures, cumpetenzas ed abilitads che han da far cun la digitalisaziun en il turissem,
2. da rinforzar innovaziuns tar process e tar models da gestiun turistics, sco er
3. da sviluppar l'abilitad da pensar anc pli consequentamain en moda orientada al giast ed uschia en moda intermanaschiala ed intereconomica e da trair a niz en quest connex ils avantatgs da la digitalisaziun.

La digitalisaziun cumpiglia pia nundumbraivlas fassetas. En il «[Cudesch alv per il turissem grischun](#)» ch'il cussegl turistic dal Grischun ha publictà il november 2017 vegn il tema da la digitalisaziun en il turissem er tractà sut il titel «Digital road map Grischun» cun la suandanta visiun: «Il Grischun tira a niz ils avantatgs da la digitalisaziun per lung da tut la chadaina da valurisaziun. Las experientschas da la clientella èn decisivas, sch'i sa tracta da tscherner ina purschida. La purschida sto esser coerenta, mintga punct da contact (touch-point) sto esser simpel e sto funcziunar senza incaps. Senza tecnologia e senza coordinaziun en las destinaziuns na gira nagut pli, purschidas individualisadas èn standard en il mund digital».

En vista al fatg ch'i èn però avant maun differents rapports da basa davart il tema da la digitalisaziun (en il turissem) edids da la confederaziun, d'organisaziuns turisticas e d'autras acturas e d'auters acturs, ma ch'i n'èn percorschiblas bunamain naginas iniziativas cumplessivas che cumpiglian pliras destinaziuns u schizunt chantuns, ha il DES incumbensà l'uffizi per economia e turissem (UET) gia l'atun 2018 – per promover la transformaziun digitala – da stgaffir ina basa correspudenta per il turissem grischun. Sut il titel da lavur «Digital road map Grischun» vegnan elavuradas actualmain cun agid d'expertas e d'experts, d'acturas e d'acturs turistics basas concepziunalas per ina realisaziun cumplessiva.

b) Finamiras ed effect

L'economia da turissem dal Grischun ha structuradas pitschnas. Singuls manaschis e singulas organisaziuns n'èn betg en cas d'inizialisar sezs process da midament pli gronds. Ord vista dal chantun sa tracti da render ablas las interpresas e las organisaziuns turisticas dal Grischun da pudair profitar da la transformaziun digitala.

La finamira da la «digital road map Grischun» è quella da stgaffir in'orientaziun e da pussibilitar che differents projects vegnian realisads durant ils proxims onns en champs d'acziun strategics. Uschè bleras acturas ed uschè blers acturs turistics sco pussaivel duain pudair profitar da quests champs d'acziun strategics. La finala sa tracti d'augmentar la cumpetitivitad da l'economia da turissem grischuna en conturns cumpetitivs globals ed uschia d'augmentar la cuntentezza dal giast ed il volumen da la svieuta.

c) Concept e realisaziun

Sin basa da la «digital road map Grischun» duain vegnir iniziads e realisads ils proxims onns projects en il rom da champs d'acziun strategics che dattan novs impuls a l'economia da turissem grischuna. Central è en quest connex ch'i sa tracta da projects e d'activitads che han sapientivamain ina dimensiun chantunala e che servan ad uschè bleras acturas ed uschè blers acturs turistics sco pussaivel. Activitads singulas d'interpresas, da personas privatas u d'organisaziuns communalas na fan betg part da la «digital road map Grischun» e na duain betg vegnir cofinanzadas sur il credit d'impegn general qua avant maun.

Impurtant èsi ch'i sa tractia stringentamain d'ina stretga collavuraziun tranter acturas ed acturs turistics che han l'abiltad e la ferma voluntad ed il chantun. En quest connex po il chantun la finala mo stgaffir las premissas che pussibiliteschan a las interpresas ed a las organisaziuns turisticas da render accessibels ils potenzials da la digitalisaziun. Per quest intent dovri però stringentamain in proceder coordinà ed er la prontezza d'acturas e d'acturs interessads da collavurar en moda activa.

Il sboz d'ina «digital road map Grischun» (stadi da l'avrigl 2019) metta quatter temas en il focus per intermediar in maletg cumplessiv da la digitalisaziun en il turissem:

- Management da qualitat & certificaziun. Il tractament segir e confidenzial da datas è il fundament per la confidenza dals giasts e sto esser reglà per mintga project. I duain vegnir stgaffids standards da qualitat per il tractament da datas; en quest connex è centrala la trasparenza envers ils giasts, co che las datas vegnan duvradas.
- Infurmaziun & business intelligence. Datas èn la premissa per chapir meglier il giast, ses profil da giast, sias preferenzas e ses cumportament. L'analisa da las datas po manar a novas invistas en il turissem ed a projects innovativs. I duai vegnir sviluppada ina ID digitala dal giast per evitar ch'i dettia incaps en connex cun il segiurn dal giast. Ina tala ID dal giast è er la basa per in program da loialitad per giasts grischuns.
- Cumpetenzas & furnaziun. Per meglierar las cumpetenzas da las purschidas e dals purschiders da servetschs, per sensibilisar ellas ed els e per render pli famigliar ils projects a las furnituras ed als furniturs da prestaziuns sto vegnir stgaffida ina iniziativa da scolaziun. Cuntegns concrets pon esser ina purschida d'emprim agid en la digitalisaziun ed en l'utilisaziun da datas per purschidas e purschiders da servetschs sco er ina scolaziun da purschidas e purschiders da servetschs en cumpetenzas concernent la transformaziun digitala da lur interpresas.
- Plattafurmas & pooling. Infrastructuras da datas sco er instruments sco standards da qualitat, l'avertura da datas e las iniciativas da scolaziun duain vegnir duvradas da las purschidas e dals purschiders da servetschs per utilizar en moda pli efficazia lur resursas en plattafurmas digitalas ed en poolings e per concepir las experientschas dals giasts uschia ch'ellas èn innovativas e possian vegnir passentadas senza incaps.

Per las lavurs preparatoricas cun las acturas ed ils acturs turistics e per la realisaziun da differents projects da la «digital road map Grischun» cun ina durada da fin ad 8 onns vegnan en dumonda sco instruments da promoziun oravant tut contribuziuns da fin a 50 % dals custs en il senn da finanziaziuns da partenza u mesiras autonomas en spezial per prestaziuns preliminaras.

5.1.3 GRdigital

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

La transfurmaziun digitala è relevanta per tut las branschas. L'access a las enconuschientschas da digitalisaziun manca però savens a las IPM. La cumbinaziun da la savida speziala da las branschas respectivas e da la savida d'expertas e d'experts en il sector da la digitalisaziun furma la basa per realisar concretamain projects innovativs. L'entretschament d'enconuschientschas da digitalisaziun e da savida speziala da la branscha augmenta la prontezza da las interprendidras e dals interprendiders da realisar la transfurmaziun digitala en l'interpresa.

Cuminaivlamain cun la politica e cun l'administraziun duain forzas innovativas da tut las branschas identifitgar e render utilisablas las schanzas da las novas tecnologias digitalas, per ch'il chantun Grischun restia er en l'avegnir in lieu attractiv per l'economia, per lavurar, per abitar e per viver.

b) Finamiras ed effect

Cun l'iniziativa GRdigital vegn persequitada la finamira dad unir e da concentrar forzas innovativas da l'economia, da federaziuns, da la furmaziun, da la politica e da l'administraziun per gidar ad identifitgar, a giuditgar ed a realisar projects da digitalisaziun e per porscher agid en cas da dumondas concretas en connex cun la transfurmaziun digitala.

En il barat cun acturas e cun acturs relevants da las differentas branschas tracta ina gruppa da personas cun enconuschientschas da la digitalisaziun temas ch'èn relevants per il Grischun en connex cun la transfurmaziun digitala. La gruppa identifitgescha en quest connex sfidas specificas per las branschas e prepara quellas en furma da direcziuns d'agir e da mesiras, uschia che interpresas u instituziuns pon sa fatschentar concretamain cun la transfurmaziun digitala. Damai che midadas en ils conturns da la digitalisaziun capitan cun gronda sveltezza e perquai ch'igl è necessari che las differentas acturas ed ils differents acturs collavurian, na sa laschan qua betg designar definitivamain ils temas. Pia èsi impurtant da percorscher ad ura tendenzas da midaments, novas tecnologias u process e da giuditgar lur relevanza per il Grischun.

c) Concept e realisaziun

Cun in gremi surordinà che ha ina vasta basa e che cumpiglia pliras branschas duai vegnir stgaffida sin plaun strategic la basa per registrar tendenzas e champs d'acziun sco er projects innovativs e per als realisar finalmain sur ils plauns operativs.

In post da coordinaziun u da gestiun central, dal qual l'incumbensa vegn definida dal gremi strategic, sviluppa vinavant ils temas ed ils projects cun las acturas ed ils acturs pertutgads e concretisescha las mesiras en ils champs d'acziun respectivs. El garantisce ch'ils projects d'innovaziun vegnan tractads e liquidads en moda unitara e che la pipeline vegn emplenida cuntinuadamain cun novas ideas.

Gruppas da lavur pitschnas supplementaras specificas per las branschas che vegnan accompagnadas dal post da coordinaziun resp. dal post da gestiun furman sin plaun operativ il coc per

definir las dretgas prioritads e per meglierar e per realisar ils projects. En il cas ideal fan part da questas gruppas da lavur – ultra da las expertas e dals experts e da las personas spezializadas per dumondas da la digitalisaziun – er represchentantas e represchentants da l'administraziun chantunala.

Ina furma pussaivla per questa structura pudess esser l'uniun che vegn furmada dals differents circuls e da las acturas e dals acturs interessads. Per realisar cun success quest model, èsi impurtant ch'el haja ina vasta basa en l'economia chantunala, naziunala ed internaziunala. Sur l'uniun e sur sias gruppas da lavur duain firmas partenarias render accessibla lur savida per il Grischun. Viceversa duain instituziuns publicas ed IPM domiciliadas en il Grischun survegnir access a questa rait.

En il rom dal credit d'impegn general qua avant maun èn las mesiras concernent GRdigital limitadas a maximalmain 8 onns. La gestiun d'in post da coordinaziun u d'in secretariat sco er la surdada d'incumbensas als differents gremis en il senn da prestaziuns preliminaras èn atgnas mesiras dal chantun. Per realisar questas mesiras duain ultra da quai er vegnir stabilidas cooperaziuns cun autras organisaziuns u instituziuns, eventualmain cun interpresas.

5.2 Furmaziun

5.2.1 Rait da cumpetenzza "digitalisaziun e furmaziun"

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

La transfurmaziun digitala characterisescha actualmain la discussiun publica. Ella pertutga quasi tut ils secturs da nossa societad. En il sector da furmaziun en la scola populara e sin il stgalim secundar II sa tracti dal fatg da daventar conscient da las midadas tar las pretensiuns dal mund da lavur e da la vita sco er da render ablas personas d'instrucziun, scolaras e scolars sco er emprendistas ed emprendists da profitar autonomamain da las schanzas da la transfurmaziun digitala per il process d'emprender e d'enconuscher las ristgas da tala. Perquai èsi necessari che personas d'instrucziun chapeschian las novas tecnologias e las dovrian en lur instrucziun didacticamain uschia che las scolaras ed ils scolars survegnian in ambient d'emprender optimal grazia a l'appli-caziun da las novas tecnologias. Il chantun po gidar en quel senn ch'el stabilescha in entretschament d'instituziuns da furmaziun e da differentas acturas e differents acturs da l'economia e da la societad che sustegnan las personas d'instrucziun e las scolaras ed ils scolars da chapir las novas tecnologias, da las applitgar per instruir e per emprender e da las duvrar e da las sviluppar vinvant cun responsabladad per in svilup persistent da nossa societad.

b) Finamiras ed effect

Cun metter en pe la rait da cumpetenzza "digitalisaziun e furmaziun", che vegn numnada "rait scola 4.0" en quai che suonda, duain vegnir nizzegiadas las schanzas da la transfurmaziun digitala per la

scola populara e per il stgalim secundar II ed extendidas e consolidadas las cumpetenzas en l'applicaziun da novas tecnologias. En spezial duain:

- la planisaziun e la realisaziun da la transfurmaziun digitala en la scola populara e sin il stgalim secundar II succeder en moda coordinada;
- il barat tranter las acturas ed ils acturs dals differents stgalims da furmaziun vegnir intensivà;
- las finamiras da l'instrucziun e l'infrastructura tecnica da las instituziuns da furmaziun e dals stgalims da furmaziun vegnir accordadas ina cun l'autra uschia che la permeabilitad tranter ils stgalims da furmaziun è garantida;
- ils giuvenils pudair sviluppar ideas innovativas sin basa da la transfurmaziun digitala, pudair surpigliar responsabladad e pudair sa sviluppar ad expertas ed experts che vegnan tscher-tgads da l'economia e che san dumagnar il mintgadi social en atgna responsabladad;
- las personas d'instrucziun extender lur cumpetenza professiunala en matematica, informatica, ciencias natiralas e tecnica (MINT) sco er lur cumpetenzas transversalas per pudair porscher – cun las pussaivladads da la transfurmaziun digitala – pussaivladads d'emprender e da scola-zion optimalas a las scolaras ed als scolars.

c) Concept e realisaziun

La "rait scola 4.0" duai sa cumponer da purschidas ch'existan gia e da purschidas che duain vegnir creadas da nov e consisten dals suandants quatter secturs:

1. Spezialisaziun da personas d'instrucziun en ils roms MINT

Per che la transfurmaziun digitala possia vegnir nizzegiada optimalmain en las scolas, d'ovra personas d'instrucziun che han las enconuschientschas dal rom correspudentas. Personas d'instrucziun interessadas duain perquai vegnir motivadas da sa spezialisar en ils roms MINT. Questas personas d'instrucziun duain vegnir sustegnidas finanziailmain durant la furmaziun supplementara (expensas e taxas da curs) e distgargiadas areguard il temp. Sco spezialistas e spezialists surpiglian ellas ed els en lur scolas en las regiuns dal chantun las incumbensas da dar cussegliaziun e sustegn professiunal e transversal en connex cun il rom "medias ed informatica" (scola populara), d'applitgar las novas tecnologias sin ils differents stgalims da scola sco er d'organisar purschidas da scolaziun en scola ed ordaifer la scola (p.ex. i-CAMPS, MINT-CAMPS GR e.u.v.).

2. Installaziun e gestiun d'in "didactic innovation lab"

Il lavuratori d'innovaziun didactic ("didactic innovation lab") duai vegnir manà en la scola auta da pedagogia dal Grischun (SAPGR) sco center d'innovaziun. El duai surpigliar las suandantas incumbensas:

- realisar scolaziuns e furmaziuns supplementaras per personas d'instrucziun da tut ils stgalims da scola;

- far tests cun materialias didacticas e cun meds d'instrucziun integrond novas tecnologias, sco per exempel la realitad augmentada ("augmented reality") u la realitad virtuala ("virtual reality"), ed examinar las pussaivladads per las applitgar en l'instrucziun;
- metter a disposiziun material e l'infrastructura per projects innovativs. En quest connex pon las scolas empruvar ora en il lavuratori d'innovaziun didactic materialias didacticas actualas e novas tecnologias didacticas;
- organisar congress e scuntradas da barat;
- coordinar e sustegnair projects da perscrutaziun, da svilup e da servetsch da la transfurmaziun digitala en ils fatgs da furmaziun (p.ex. plattafurmas digitalas per proceduras da qualificaziun e per examens);
- responder dumondas dal sector "digitalisaziun e furmaziun" che derivan da vischnancas da scola, da purtaders da scola, d'uffizis chantunals, ma er d'organisaziuns dal mund da lavur, e dar recumandaziuns en chaussa.

3. Extensiun da l'activitad da perscrutaziun e d'instrucziun en cooperaziun cun autras scolas autas

En il rom da la collavuraziun tranter la SPF Turitg e la SAPGR, che dura gia 10 onns, stat en il center il pensar sustegnì dal computer ("computational thinking"). En quest connex sa tracti da preschentar datas en ina furma adattada, da sviluppar strategias e da programmar algoritmus per schliar problems. I vegnan elavurads e barattads temas scientifics e didactics speziels en il champ da l'informatica. Ils resultats vegnan duvrads en la scolaziun ed en la furmaziun supplementara da las persunas d'instrucziun. La SATE Cuir realisescha il center «Data analytics, visualization and simulation (DAViS)» cun ina professura speziala per il champ da profil da la scienza da simulaziun ("computational science") sco institut directiv ("leading house"). Cun quai duain tranter auter vegnir stgaffidas las premissas per metter en pe ina purschida da scolaziun en il sector da l'informatica ch'è orientada a l'utilisadra u a l'utilisader.

4. Extensiun da la cooperaziun cun differents partenaris da l'economia

Per garantir ina moda da proceder realistica ed orientada a l'applicaziun ston vegnir integrads partenarias e partenaris da l'economia. Cun lur sustegn pon vegnir svilupadas, organisadas e realisadas activitads ordaifer la scola sco per exempel ils MINT-CAMPS GR per tut las regiuns dal chantun. Las collavuraturas ed ils collavuraturs da las partenarias e dals partenaris da l'economia mettan là a disposiziun lur savida e las persunas d'instrucziun sustegnan la realisaziun cun lur savida didactica e pedagogic-psicologica.

Quests quatter secturs vegnan subsummads sut la designaziun "rait scola 4.0" e concepids sco rait chantunala da cumpetenza per realisar la transfurmaziun digitala en la scola populara e sin il stgalim secundar II.

Per cuntanscher questa finamira duai la "rait scola 4.0" colliar las acturas ed ils acturs da la transfurmaziun digitala in cun l'auter sin ils differents stgalims da scola. En il senn da la meglra pratica ("best practices") duai vegnir garanti il barat continuà d'infurmaziuns e duain vegnir coordinads optimalmain in cun l'auter ils passadis tranter ils singuls stgalims da scola. Uschia pon vegnir tratgas a niz sinergias (plattafurmas dad e-learning) e la chapientscha vicendaivla vegn promovida. La "rait scola 4.0" duai er far recumandaziuns per l'acquist d'ina infrastruttura specifica per la scola (p.ex. "bring your own device", per rumantsch "purtar cun sai ses agen computer").

Per realisar la transfurmaziun digitala en ils fatgs da furmaziun duain vegnir duvrads en emprima lingia programs da computer standardisads ch'èn disponibels sin il martgà. Sche pussaivel duai vegnir renunzià da sviluppar agens programs voluminus. Il project "rait scola 4.0" duai durar maximalmain 5 onns. En il rom d'ina finanziaziun da partenza po il chantun conceder a la SAPGR ina contribuziun fin a 50 %. Cur che la fasa iniciala è passada, sto l'incumbensa vegnir realisada da la SAPGR en il rom da sia incarica da prestaziun cun contribuziun globala.

5.2.2 Studi da bachelor en informatica a la scola auta da tecnica ed economia (SATE)

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

En connex cun la decisiun dal cussegl grond davart il lieu per in center da scola auta per la SATE Cuira ha la regenza rendì attent en differents lieus (cf. latiers missiva da la regenza al cussegl grond, carnet nr. 3/2018–2019, p. 194, 199, 204, 207, 222) che studis – en spezial en ils secturs "tecnica" e "scienzas da la vita" ("life science") en la SATE Cuira – duain vegnir promovids ed extendids activamain. Suententer la decisiun dal cussegl grond davart il lieu ha la regenza perquai incumbensà cun il conclus dals 20 da november 2018 (prot. nr. 878) la SATE Cuira da metter en pe e da manar – ensemen cun l'institut svizzer da retschertgas davart allergias ed asma (ISRA) sco partenari principal – dal 1. da schaner 2019 fin ils 31 da december 2024 il center per l'analisa, la visualisaziun e la simulaziun da datas ("data analytics, visualization and simulation [DAViS])" cun ina professura speziala per il champ da profil da la scienza da simulaziun ("computational science") sco institut directiv ("leading house"). Cun questa professura speziala duain tranter auter vegnir stgaffidas las premissas ed elavurà in concept fin l'onn 2020 per metter en pe ina purschida da scolaziun en il sector da l'informatica ch'è orientada a l'utilisadra u a l'utilisader (p.ex. nov studi da bachelor en il sector da l'informatica tecnica, da l'informatica economica, da la scienza da datas e da bleras datas [data science/big data]).

b) Finamiras ed effect

Per rinforzar il Grischun sco piazza economica, per promover la generaziun giuvna en il sector MINT e sa basond sin las explicaziuns en la missiva da la regenza al cussegl grond en connex cun la decisiun davart il lieu per in center da scola auta duai la SATE Cuira – suenter ch'in concept correspondent è avant maun – porscher in studi d'informatica sin il stgalim da bachelor a partir dal semester d'enviern 2021/22.

c) Concept e realisaziun

En il rom da la professura speziala per il champ da profil "computational science" a la SATE Cuira duai vegnir elavurada ina purschida da scolaziun sco er planisada e realisada l'introducziun d'in studi d'informatica a la SATE Cuira.

La fasa d'introducziun per quest studi che dura var 5 onns duai vegnir finanziada sur il credit d'impegn general. Suenter sto el vegnir finanzià sur il preventiv ordinari da la SATE Cuira en il rom da l'incarica da prestaziun cun preventiv global.

5.2.3 Scola media d'informatica

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

En la sessiun d'october 2018 ha il cussegl grond concludì en il rom da la debatta da la revisiun totala da la lescha davart las scolas medias en il chantun Grischun (lescha davart las scolas medias, LSM; DG 425.000) ch'i pon vegnir manadas da princip scolas medias d'informatica sco partiziuns da las scolas medias grischunas (scolas medias privatas e scola chantunala grischuna). I sa tracta en quest connex d'ina decleraziun d'intenziun politica che na sa basa actualmain betg sin in concept da realisaziun correspondent ed er betg sin ina stimaziun dals custs. Per pudair manar ina u pliras scolas medias d'informatica sco partiziuns da scolas medias ston pervia da quai vegnir fatgs ordavant differents scleriments generals. En quest connex stoi vegnir resguardà che questa scolaziun vegn a vegnir terminada – analogamain a la terminaziun d'ina scola media commerciala – cun in attestat federal da qualificaziun ed eventualmain cun ina maturitad profes-siunala.

b) Finamiras ed effect

Cun introducir ina scola media d'informatica duai vegnir prestada ina contribuziun sin il stgalim secundar II per reducir la mancanza da personas spezialisadas en il sector da l'informatica.

c) Concept e realisaziun

In concept detaglià e mesiras per realisar las scolas medias d'informatica en las scolas medias grischunas ston vegnir elavurads.

La scola media d'informatica sto da princip vegnir manada sur il preventiv ordinari per las scolas medias. La basa correspondent è avant maun. Percunter chaschunan l'elavuraziun dal concept ed eventualmain las investiziuns inizias necessarias custs supplementars che pon vegnir pajads sur il credit d'impegn general en il senn d'ina atgna mesira resp. d'ina prestaziun preliminar.

5.3 Fatgs da sanadad

5.3.1 Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

La confederaziun ed ils chantuns han relaschè ensemen la «strategia eHealth Svizra 2.0 2018–2022» che prevesa sco punct central en spezial l'introducziun e la derasaziun dal dossier electronic dal pazient (DEP). La strategia cumpiglia trais champs d'acziun (A: promover la digitalisaziun; B: coordinar la digitalisaziun; C: render abel a la digitalisaziun). Ils champs d'acziun cumpiglian en tut 26 finamiras che vegnan attribuidas a la confederaziun, als chantuns, al post da coordinaziun cuminaivel da la confederaziun e dals chantuns «eHealth Suisse» u a las cuminanze da tschep. Il departament da justia, segirezza e sanadad (DGSS) ha formulà ultra da quai ina strategia per il Grischun (strategia dad eHealth per il chantun Grischun dals 8 da december 2015). En il chantun Grischun èsi primarmain chausa dals furniturs da prestaziuns staziunaras ch'èn prescrittas da la lescha da metter a disposiziun il dossier electronic dal pazient. Per quest motiv èn passa 30 furniturs da prestaziuns s'unids gia il cumenzament da l'onn 2016 ad in'uniun purtadra privata e d'utilitad publica (eHealth sidost), da la quala fan oz part dapli che 90 commembers e sur 90 % dals furniturs da prestaziuns staziunaras dal chantun. La fin da matg 2017 ha la radunanza generala concludì quasi unanimamain da metter en pe – ensemen cun la Posta CH SA sco purschidra da la plattafurma – ina atgna plattafurma dad eHealth per la Svizra sidorientala e da cumenzar cun las lavurs da realisaziun l'atun 2017. Per il mument na paja il chantun nagina contribuziun finanziaria als custs d'installaziun e da gestiun.

Tenor l'art. 39 al. 1 lit. f da la lescha federala davart l'assicuranza da malsauns (LAMal; CS 832.10) en cumbinaziun cun la disposiziun transitorica tar la midada dals 19 da zercladur 2015 (dossier electronic dal pazient) ston ils ospitals acuts, las clinicas da reabilitaziun e las clinicas psichiatricas s'associar fin l'onn 2020 ad ina cuminanza certifitgada u ad ina cuminanza da tschep tenor l'art. 11 lit. a da la lescha federala davart il dossier electronic dal pazient (LDEP; CS 816.1). Sa basond sin l'art. 39 al. 3 LAMal en cumbinaziun cun la medema disposiziun transitorica ston las chasas da persunas attempadas e da tgira s'associar fin l'onn 2022 ad ina cuminanza certifitgada u ad ina cuminanza da tschep.

Ils furniturs da prestaziuns ambulantas, en spezial ils servetschs da la tgira ed assistenza a chasa, las persunas responsablas per la tgira, las medias ed ils medis domiciliads, pon s'associar facultativamain ad ina cuminanza da tschep certifitgada. Il dossier electronic dal pazient po però s'effectuar mo, sche tut ils furniturs da prestaziuns s'associeschan – sche pussaivel – ad ina cuminanza da tschep e mainan in dossier electronic dal pazient. Er per las pazientas ed ils pazients èsi facultativ d'avrir in dossier electronic dal pazient. Er qua vali ch'ils avantatgs da la colliaziun electronica daventan efficacis mo, sche uschè bleras pazientas ed uschè blers pazients sco pussaivel pon vegnir persvadids d'avrir in dossier electronic dal pazient. Per quest motiv èsi impurtant da procurar cun infurmaziuns a la populaziun e cun stimulsi finanziaus che tant ils furniturs

da prestaziuns sco er las pazientas ed ils pazients sa participeschian – sche pussaivel – en tut il chantun a la colliaziun digitala en ils fatgs da sanadad.

5.3.2 Finamiras ed effect

La digitalisaziun è in instrument central per cuntanscher finamiras impurtantas da la politica da sanadad, en spezial en ils secturs da la qualitat dal tractament, da la segirezza da las pazientas e dals pazients, da l'effizienz, dal provediment coordinà, da l'interprofessionalitad sco er da la cumpetenzza en chaussas da la sanadad. La digitalisaziun en il sector dals fatgs da sanadad ha ils suandants effects positivs:

- Meglieraziun da la qualitat dal tractament: Sche infurmaziuns relevantas per il tractament d'ina persona stattan a disposiziun a tut las instituziuns da sanadad ed a tut las personas spezialisadas dal sector da la sanadad participadas, e quai bainprest ed independentamain dal lieu, s'augmenta la qualitat dal tractament medicinal. D'in barat svelt da datas ch'èn relevantas per il tractament profiteschan en spezial personas cun malsognas cronicas e pazientas e pazients cun malsognas multiplas.
- Augment da la segirezza da las pazientas e dals pazients: Sch'infurmaziuns relevantas èn accessiblas da tut temp a tut las instituziuns da sanadad ed a tut las personas spezialisadas dal sector da la sanadad che han ils dretgs d'invista correspondent, pon vegnir evitads incaps e sbagls da tractament gravants e cas mortals.
- Augment da l'effizienz: La registraziun digitala da datas e la colliaziun contribueschan a dapli effizienz, perquai che process ed interfatschas pon vegnir meglierads e duplicitads pon vegnir eliminadas. Ina digitalisaziun coordinada pussibilitescha ulteriurs gudogns d'effizienz, cunquai che datas registradas pon vegnir duvradas per differentes intents. Instituziuns da sanadad e personas spezialisadas dal sector da la sanadad pon gudagnar temp cun sa procurar las infurmaziuns e cun registrar datas e la comunicaziun tranter las differentas organisaziuns po daventar pli simpla. Tant las personas en Svizra sco er il maun public profiteschan, sch'il svilup dals custs en il sistem da sanadad finanzià en moda sociala po vegnir franà grazia a process pli effizients.
- Provediment coordinà ed interprofessionalitad: La colliaziun digitala simplifitgescha la comunicaziun sco er il barat d'infurmaziuns per lung dal process da tractament e rinforza la collavuraziun sur las instituziuns e sur las professiuns ora.
- Promoziun da la cumpetenzza en chaussas da la sanadad: Sche pazientas e pazients pon decider sezs davart l'access a lur datas da sanadad digitalas ed han da tut temp sezs access a lur datas, pon ellas ed els sa participar uschia en moda pli activa a las decisiuns concernent lur cumportament areguard la sanadad, concernent ils problems da sanadad e concernent lur tractament medicinal. Uschia rinforzan ellas ed els er l'atgna cumpetenzza en chaussas da la sanadad.

La premissa fundamentala per la digitalisaziun dals fatgs da sanadad è en quest connex la garanzia che las datas sajan protegidas e segiras sco er che l'autodeterminaziun infurmaziunala funcziunina. Pervia da la sensibilitad speziala da las datas en il sector da sanadad sto ina promoziun da la digitalisaziun adina er ir maun en maun cun ina promoziun da la sensibilisaziun da las personas pertutgadas en vista a la segirezza virtuala da las datas.

En cas dal dossier electronic dal pacient prevesa la legislaziun federala per instituziuns staziunaras da sanadad in'obligaziun da sa participar a tal. Da la colliaziun digitala poi però mo vegnir profità cumplainamain, sche er las personas spezializadas dal sector da sanadad ambulat – en spezial ils servetschs da la tgira ed assistenza a chasa, las medias ed ils medis domiciliads e las apotecas – sco er las pazientas ed ils pazients èn integrads. En cas da la promoziun dad eHealth en il rom dal credit d'impegn general qua avant maun stoi vegnir cumenzà precis qua. Per dar il stausch necessari a la digitalisaziun en ils fatgs da sanadad e per trair in niz uschè grond sco pussaivel or dad ella èsi inditgà da prender mesiras per che – sche pussaivel – tut ils furniturs da prestaziuns en il chantun mainian in dossier electronic dal pacient e per che – sche pussaivel – tut las pazientas e tut ils pazients avrian in tal.

Cuntrari ad auters chantuns che han sustegnì cun contribuziuns per part remartgabras la creaziun da lur cuminanzas da tschep e l'introducziun dal dossier electronic dal pacient, n'è il chantun Grischun betg sa participà fin ussa finanzialmain als custs, perquai ch'ina basa legala correspundenta manca.

5.3.3 Concept e realisaziun

Per promover la digitalisaziun en ils fatgs da sanadad dal chantun Grischun duain vegnir sustegnidas finanzialmain las suandantas mesiras:

a) Campagna d'infurmaziun davart il dossier electronic dal pacient

Per promover l'introducziun dal dossier electronic dal pacient èsi necessari d'infurmar tant la populaziun sco er ils furniturs da prestaziuns detagliadamain davart il dossier electronic dal pacient.

Ultra da quai è inditgada ina campagna per mussar a las pazientas ed als pazients sco er als furniturs da prestaziuns, co ch'els ston ir enturn cun il dossier electronic dal pacient.

- Sco atgna mesira vegn il chantun a realisar ina campagna d'infurmaziun complessiva durant 5 onns suenter l'introducziun dal dossier electronic dal pacient (2020 fin 2024). La campagna d'infurmaziun ha sco adressats tant la populaziun sco er ils furniturs da prestaziuns e persequitescha en quest connex en spezial las suandantas finamiras: dar scleriment davart il dossier electronic dal pacient, sensibilisar areguard la protecziun da datas ed encuraschar d'avrir in dossier electronic dal pacient respectivamain da s'associar ad ina cuminanza da tschep.
- L'uniun eHealth sidost vegn a metter a disposiziun in program cun mesiras per gidar la populaziun sco er las personas spezializadas dal sector da la sanadad ad ir enturn cun il dossier electronic dal pacient. En il rom dal program duain vegnir messas a disposiziun materialias

(videos, programs dad eLearning e.u.v.) e vegnir realisads curs da scolaziun. Il program da l'uniun eHealth sidost duai vegnir promovì cun contribuziuns da 50 % dals custs.

b) Avertura da dossiers electronics da pazients

Per pudair avrir in dossier electronic dal pazient sto esser avant maun ina identitad electronica certitgada. Tant las pazientas ed ils pazients sco er ils furniturs da prestaziuns resp. las personas spezialisadas dal sector da la sanadad respectivas dovran ina tala. Il process per survegnir ina identitad electronica è collià cun custs (taxa da registraziun e d'utilisaziun). Ultra da quai è er il process per avrir in dossier electronic dal pazient tar ils furniturs da prestaziuns collià cun custs. Per promover e per accelerar l'avertura da dossiers electronics dal pazient duain vegnir concedidas en ina fasa iniciala contribuziuns per eliminar las retegientschas da las pazientas e dals pazients sco er dals furniturs da prestaziuns pervia dals custs sco er – correspondentamain – en il senn d'in stausch.

Sin basa da ponderaziuns da qualitad vegnan contribuziuns concedidas mo, sch'il dossier electronic dal pazient vegn avert da furniturs da prestaziuns ch'èn associads ad ina cuminanza da tschep interdisciplinara (cuminanza da tschep, a la quala èn associads tant furniturs da prestaziuns staziunaras sco ospitals, clinicas, chasas da personas attempadas e da tgira e.u.v. sco er furniturs da prestaziuns ambulantas sco organisaziuns da la spitex, medias e medis, terapeutas e terapeuts, apotecas e.u.v.). Grazia a questa mesira han er ils furniturs da prestaziuns ambulantas (medias e medis da chasa, apotecas e.u.v.) in stimol da s'associar voluntarmain ad ina cuminanza da tschep. Sco gia menziunà qua survart èsi impurtant per la funcziunalitad dal dossier electronic dal pazient che – sche pussaivel – tut ils furniturs da prestaziuns sa participeschian a tal.

c) Post da mediaziun

En connex cun l'utilisaziun dal dossier electronic dal pazient sa tschantan dumondas impurtantas davart la protecziun da datas, davart la segirezza da las datas sco er davart l'autodeterminaziun infurmaziunala. Per schliar conflicts en connex cun il dossier electronic dal pazient èsi inditgà da nominar ina persona da mediaziun per l'emprim contact respectivamain d'installar in post da mediaziun. Sco che l'experientscha en auters chantuns ha mussà, èsi fitg impurtant d'installar in post da mediaziun en connex cun dumondas che han da far cun il dossier electronic dal pazient. Sco post neutral è quel en cas da sclerir dispitas en in stadi tempriv e da stgaffir confidenza. En il senn d'ina finanziaziun da partenza duai il post da mediaziun vegnir sustegnì durant ils emprims 2 onns da gestiun cun ina contribuziun.

5.4 Mobilitad e traffic

5.4.1 Mobilitad furbra

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

Dapi in pèr onns s'occupa l'AutoDaPosta Svizra SA cun il svilup da novas soluziuns da mobilitad per offrir a la clientella las soluziuns da transport ch'èn adattadas il meglier en il futur. In project è vegnì enconuscent sut il num SmartShuttle. Sut la noziun SmartShuttle chapescha AutoDaPosta in vehichel da transport per il traffic local da personas che ha in motor per 100 % electric e che funcziuna en moda dal tutt'fatg automatisada.

Il svilup da novas soluziuns da mobilitad è da gronda impurtanza per il chantun en il senn d'ina planisaziun persistenta dal traffic per garantir las colliaziuns dal traffic public en spezial en las regiuns (service public). Cun soluziuns effizientas ed automatisadas sa laschan reducir ils custs. Uschia po vegnir garantida en moda persistenta ina purschida sufficiente dal traffic public er en regiuns, nua ch'i n'existan naginas purschidas dal traffic public u nua che quellas na pon betg vegnir manadas en moda economica cun ils meds da traffic da fin ussa pervia dal pitschen dumber d'abitantas e d'abitants, e là, nua ch'i smanatschan reducziuns da las purschidas pervia da respargns.

Cun vehichels da transport electricis automatisads vegn ultra da quai augmentada l'utilisaziun effizienta da las resursas. Uschia po er vegnir furnida ina prestaziun a favur da l'ambient.

Dapi il zercladur 2016 maina l'AutoDaPosta in manaschi da test sin las vias publicas da la citad da Sion, nua che dus vehichels automatisads transportan giasts durant 5 dis da l'emna. Er en il chantun Grischun èn stads planisads gia la fin da l'onn 2017 viadis da test tranter Maiavilla ed il vitg da Heidi (fracziun da Rofels). Quels han però stuì vegnir spustads pervia dal cumenzament prematur da l'enviern. Ina inspecziun al lieu ha mussà che la via è plain sfidas (en spezial per il vehichel sez). Ultra da quai è vegnì lantschà l'onn passà in eveniment da demonstraziun d'in di sin ina via champestra serrada a Maiavilla. En quest connex èsi stà liber a la publicitad da sa participar a questa occurrenza.

Per cuntanscher in grond effect da multiplicatur vegnan elavurads process e systems per transferir ulteriurs secturs en moda efficazia en la nova tecnologia. A chaschun d'ina inspecziun è la regiun Heidiland (Maiavilla) sa mussada sco lieu ch'è adattà per quai. Ella duai daventar il territori da test regiunal futur da la Svizra per il svilup dal charrar en moda autonoma en il territori rural. Cun il manaschi urban che ha lieu parallelain a Sion pon vegnir tratgas a niz sinergias en las duas regiuns per promover l'ulteriur svilup e la standardisaziun dal charrar en moda automatisada en il traffic public. Per tut las partidas participadas al project fiss quai in project da lunga vista en direenziun da la digitalisaziun da la mobilitad.

La Svizra – ed en spezial il Grischun sco chantun da muntogna – porscha la basa optimala per lantschar projects che sa focusseschan sin ils basegns dal territori rural. Vehichels autoguidads en il traffic public èn destinads fitg bain per quai. Els èn ideals per render accessibels er lieus pli

pitschens e fracziuns, uschia ch'i po vegnir garantida ina chadaina da transport nuninterrutta tranter il lieu da domicil e la proxima staziun. Pervia da la cumplexitad dal traffic intercommunal n'èn fin ussa però vegnids lantschads anc nagins projects en territoris rurals. Precis qua pudessan bus automatisads dentant purtar gudogns d'effizienz e meglierar la qualidad da las purschidas da la mobilitad.

b) Finamiras ed effect

Cun metter en funcziun SmartShuttle duain vegnir cuntanschidas las suandantas finamiras:

- rimnar experientschas cun novas furmas da la mobilitad da personas (concepts da mobilitad novs)
- stgaffir pussaivladads per render accessibels lieus che n'èn fin ussa betg vegnids servids dal traffic public
- diversifitgar ils meds da transport per cuvrir uschè blers basegns da mobilitad da la passagiera u dal passagier sco pussaivel (q.v.d. betg concorrenzar purschidas ch'existan gia)
- prestar ina contribuziun per cuntanscher las finamiras d'energia e da la protecziun dal clima da la confederaziun e dal chantun, perquai che SmartShuttle è vehichels che funcziunan a 100 % cun forza electrica e dovran main energia che vehichels cun in motor convenziunal a carburants fossils, e n'emettan nagin CO₂
- installaziun d'ina rait tranter empustaders (chantun e vischnancas), industria, interpresas da transport, constructurs da vehichels, turissem, perscrutaziun e scolas autas
- trair a niz sinergias tranter spazis urbans e rurals (concretamain tranter Sion e Maiavilla)
- metter en pe in sistem modular per analizar e per definir las vias charrablas per vehichels automatisads: standardisar profils da trajects/vias charrablas per giuditgar en moda effizienta extensiuns futuras sco er novas averturas cun applicaziuns da mobilitad automatisadas en il chantun Grischun (moduls per giuditgar las ristgas, examinaziun da la qualificaziun d'ulteriurs trajects per l'automatisaziun)

c) Concept e realisaziun

L'emprim duai vegnir realisada cumpletamain ina soluziun da transport automatisada davent da la staziun da Maiavilla fin al vitg da Heidi sco project da pilot e da demonstraziun attractiv. Durant la fasa da test vegnan ils SmartShuttle accompagnads d'ina persuna.

A vista mesauna fin a lunga vista duai il project vegnir extendì sin l'applicaziun en il traffic intercommunal a maun da trajects concrets dal traffic regional. En in concept da mobilitad duain vegnir determinads sis ulteriurs trajects che duain vegnir servids d'in vehichel autoguidà.

L'extensiun dal project na vegn però betg finanziada sur il credit d'impegn general qua avant maun.

Perquai che las ulteriuras acturas ed ils ulteriurs acturs e lur participaziun vi dal project na pon anc betg vegnir determinads definitivamain, èsi actualmain anc avert, co che la promoziun tenor la

lescha qua avant maun duai succeder. Imaginablas èn tut las variantas: I po sa tractar d'ina furma da cooperaziun resp. d'ina participaziun ad in purtader u d'ina mesira chantunala en il senn d'ina prestaziun preliminara. Imaginabel fiss er il pajament d'ina contribuziun, en spezial ad AutoDaPosta. En quest connex stoi però vegnir temì ch'i na fiss probalamain betg pussaivel da realisar il project da pilot cun ina contribuziun chantunala limitada ad AutoDaPosta senza in'ulteriura cofinanziaziun d'autras parts participadas.

5.4.2 E-ticketing Grischun

a) Situaziun da partenza ed orientaziun strategica

En cas dal bigliet electronic (uschenumnà e-ticket) sa tracti d'ina alternativa tar il bigliet da palpiri. Ina soluziun dad e-ticketing exista en il Grischun parallelamain al bigliet da palpiri gia dapi in tschert temp ed è stada tar sia introducziun l'emprima soluziun d'in bigliet digital en Svizra. Questa varianta sa basa sin in sistem da carta da chip cun ina funcziun d'in pajament anticipà (prepaid) e vegn duvrada mo en l'intschess grond da Cuira, en la regiun da Tavau ed en l'Engiadin'ota. En quest connex sa tracti d'in sistem serrà che n'è betg cumpatibel cun SwissPass sco er betg cun la gronda part da las autras applicaziuns.

Cun il nov e-ticketing Grischun duai vegnir realisà in sistem ch'è avert per tut il Grischun e ch'è cumpatibel cun SwissPass. Il BÜGA (abunament general per il Grischun) mensil è gia vegnì collià cun SwissPass. Per il BÜGA da basa è la colliaziun prevista per la stad/l'atun 2019.

b) Finamiras ed effect

Grazia ad in e-ticketing Grischun avert po vegnir simplifitgà l'access al traffic public en il chantun Grischun. Quest sistem duai tranter auter er pussibilitar a las excursiunistas ed als excursiunists d'in di, a las possessuras ed als possessurs d'abitaziuns secundaras ed a las turistas ed als turists da duvrar in sistem da bigliet gia avant maun (p.ex. SwissPass) er en il Grischun. Cun il e-ticketing duain vegnir cuntanschidas las suandantas finamiras:

- stgaffir la basa per in ticketing automatisà e senza palpiri (sistem simpel e transparent)
- augmentar l'acceptanza dal ticketing electronic da vart da la clientella
- augmentar il niz per la clientella tras:
 - ina reducziun dals bigliets da palpiri, en spezial en il sector dals bigliets per in viadi singul (en in'emprima fasa per almain 20 %)
 - digitalisaziun da la carta da plirs viadis
- realisaziun d'in augment da la svieuta grazia ad in access pli simpel al ticketing

c) Concept e realisaziun

In access pli simpel al traffic public è in factur da success essenzial. Pervia da la digitalisaziun existan ozendi pussaivladads tecnicas per cuntanscher questa finamira. Suentar avair consultà las interpresas da transport duai il project vegnir realisà en quatter etappas.

En in emprim pass duai il sortiment grischun vegnir rendì cumpatibel cun SwissPass en quai che concerna ils bigliets singuls. Uschia duai il giast survegnir la pussaivladad da chargiar in bigliet sin ses SwissPass (Einzelbillet@Swisspass), saja quai online u tar in automat. Il medem mument duai vegnir acquistada ina sincronisaziun en temp real per controllar ils bigliets singuls. Questa fasa serva oravant tut a la populaziun grischuna.

En ina segund fasa duai vegnir collià il sistem da la vendita al passagier (SwissPass@Fahrerverkaufssystem). La passagiera u il passagier duai tscherner sia destinaziun sin il tablet per transferir quella silsunter sin ses SwissPass. Ils custs vegnan pajads en quest connex directamain sur SwissPass. Questa fasa stgaffescha simplificaziuns e valurs augmentadas en spezial per la clientella occasiunala sco turistas e turists.

En ina terza fasa duai vegnir fatga la colliaziun cun purschidas turisticas. Sch'il project da pilot ha success en il Grischun, pudess quel vegnir extendì sin ulteriurs chantuns.

Averta è la dumonda, co che la promoziun duai succeder, saja quai sco contribuziun, en il rom d'ina cooperaziun resp. participaziun ad in purtader u sco atgna mesira chantunala en il senn d'ina prestaziun preliminar. Da la Viafier retica ha il chantun bain la conferma ch'ella surpigliass la direcziun en in tal project. Ultra da quai garantissan las ulteriuras interpresas da transport la realisaziun a lur fermadas resp. en lur vehichels e dessan liber lur sortiment. Però na pon actualmain betg vegnir determinads definitivamain tut las ulteriuras acturas e tut ils ulteriurs acturs ch'èn participads al project (incl. lur participaziun finanziaria). Ed i stuess er vegnir examinà, sche la confederaziun sustegness quest project.

6. ULTERIURS SECTURS

6.1 Infrastructuras da rait

6.1.1 Giudicament da l'infrastructura da rait en il chantun Grischun

Ina infrastructura da rait effizienta e favuraivla areguard il pretsch vegn resguardada sco ina premissa impurtanta per la transfurmaziun digitala. Entant che l'infrastructura en la Val dal Rain grischuna ha ina qualitad relativamain buna ed entant ch'er differents purschiders da servetschs da telecomunicaziun èn activs sin il martgà, datti deficits en las regiuns perifericas areguard la situaziun da concorrenza ed areguard la qualitad da l'avertura, en spezial en il sector BUL. Il motiv per quai è ch'ina situaziun da monopol d'in singul purschider da servetschs da telecomunicaziun, per regla la Swisscom, è per il solit avant maun en questas regiuns. La raschun da quest monopol è il fatg ch'i na dat nagina concorrenza d'infrastructura en territoris populads main ferm pervia da la rentabilitad pli pitschna. En questas regiuns datti savens memia paucs stimul economic d'investir svelt en la modernisaziun u schizunt en l'engrondiment da l'infrastructura da rait existenta.

Cun il studi da la SATE "Breitband und digitale Transformation: Breitbanderschliessung im Kanton Graubünden" dal november 2017 è vegnida giuditgada la situaziun d'avertura actuala en il chantun

Grischun en cumparegliaziun cun il rest da la Svizra e cun l'exteriur vischin. Sa basond sin quest studi poi vegnir constatà ch'il provediment actual po vegnir giuditgà da princip sco bun. En la cumparegliaziun naziunala datti però in retard en il sector BUL. Ins sto far quint ch'il basegn da l'economia, da las instituziuns da provediment e da las personas privatas d'avair in'avertura da qualitat vegnia a s'augmentar vinavant pervia da las applicaziuns che dovran bleras datas. Quai premetta che las regiuns vegnian attatgadas conform als basegns ad ina infrastruttura BUL. In'avertura neutrala areguard la tecnologia en il sector BUL, che satisfa al basegn futur da l'economia sco er da las regiuns ed a lur svilup economic, è in factur essenzial en la concorrenza tranter ils lieus.

6.1.2 Finamira e concept da promoziun

En la cumparegliaziun naziunala duai il Grischun survegnir ina piazza a la testa en il provediment tras ina infrastruttura BUL. Quai vul dir che las regiuns duain vegnir rendidas accessiblas a las medemas cundiziuns e cun la medema qualitat sco las aglomeraziuns da las citads pli grondas da la Svizra. Per interpresas, per instituziuns da provediment e per personas privatas duai vegnir garantida ina purschida BUL che correspunda als basegns e ch'è adattada per l'avegnir. Cun quai vegnan stgaffidas las premissas che permettian a las interpresas ed al turissem da rinforzar lur competitividad e lur abilitad d'innovaziun. Uschia vegn prestada ina contribuziun per augmentar l'attractividad dal lieu e dal svilup economic.

La grupp d'expertas e d'experts incumbensada dal DES e dal UET (grupp da project "Bindel lad Grischun") ha definì en ses rapport final "Konzeptionelle Grundlage für die Erschliessung der Regionen mit zukunftsfähigen Ultrahochbreitband-Infrastrukturen" dals 7 da november 2018, tge mesiras che ston vegnir prendidas per pussibilitar in'avertura conform als basegns da las interpresas e da las regiuns cun infrastrukturas da basa effizientas.

Sin fundament da questa basa concepziunala è vegnì elavurà in concept da promoziun, cun il qual vegnan fixads il proceder sco er las cundiziuns ed ils criteris per ina promoziun. Quel è vegnì approvà da la regenza cun il conclus dals 11 da december 2018 (prot. nr. 996).

6.1.3 Finanziaziun / necessitad da reveder l'art. 18 LSE

La promoziun da l'extensiun BUL cun contribuziuns als custs da l'infrastructura po succeder sur las disposiziun en la LSE concernent las infrastrukturas impurtantas per il sistem e sur ils credits d'impegn correspondent. Tenor l'art. 18 al. 2 lit. b LSE po il chantun – sa basond sin strategias regionalas per sviluppar l'economia locala – promover projects d'infrastructuras impurtantas per il sistem, sch'els correspondent ad in basegn da l'economia generala.

Ord vista da la grupp da project vegnan giuditgadas sco realistas contribuziuns da promoziun chantunalas da circa 35 milliuns francs per engrondir l'infrastructura en las regiuns.

La finanziaziun da la realisaziun dal concept da promoziun na duai *betg* succeder sur il credit d'impegn general da 40 milliuns francs, mabain sur las disposiziuns concernent las infrastructuras impurtantas per il sistem da la LSE ed uschia sur il credit d'impegn general per infrastructuras impurtantas per il sistem.

Però vegn la realisaziun regiunala concernent l'extensiun da l'infrastructura BUL anc a durar in pèr onns, q.v.d. fin che las emprimas dumondas da promoziun e las decisiuns da promoziun respectivas vegnan ad esser avant maun, vegn ad esser scadì il termin che dura fin l'onn 2023 e che concerna il credit d'impegn general per promover infrastructuras relevantas per il sistem. Pervia da quai duai il termin da scadenza da quest credit vegnir prolungà per 5 onns. Correspondentamain sto vegnir revedì l'art. 18 LSE en il rom da la nova lescha qua avant maun.

6.2 E-government

In ulteriur tema impurtant en connex cun la transfurmaziun digitala è il e-government (administraziun digitala). Cun il conclus dals 26 da zercladur 2018 (prot. nr. 539) ha la regenza deliberà la strategia grischuna dad e-government en il sector da transacziuns. Grazia al e-government resta il chantun Grischun er en l'avegnir in lieu attractiv per organisaziuns ed interpresas e dispona d'ina administraziun effizienta ch'è concepida tenor ils basegns da la populaziun. Las finamiras da la strategia grischuna dad e-government èn:

- Purschida: Prioritarmain vegnan messas a disposiziun prestaziuns che portan il niz il pli grond e da las qualas la realisaziun è economicamain raschunaivla.
- Portal dad e-government: I vegn stgaffì in portal da service, sur il qual la populaziun e l'economia pon utilisar en moda centrala prestaziuns electronicas dal chantun senza duvrar palpìri.
- Access simpel e segir: Ina identificaziun segira e pratica da las utilisadras e dals utilisaders pussibilitescha in access simpel a las prestaziuns dad e-government.
- Administraziun cun pauc palpìri: Entaifer l'administraziun vala la norma che fatschentas vegnian liquidadas en moda digitala senza duvrar bler palpìri.

Las quatter finamiras strategicas resguardan ils basegns da l'economia, da la populaziun e da las autoritads. Per sviluppar vinavant il e-government èsi essenzial che questas finamiras vegnian cuntanschidas; ellas ston vegnir prendidas per mauns en moda prioritara.

Per cuntanscher las finamiras strategicas èn vegnidas formuladas nov directivas e diesch champs d'acziun (sis da quels per extender las prestaziuns dal e-government a favur da l'economia, da la populaziun e da l'administraziun sco er quatter per stgaffir las premissas per il e-government entaifer l'administraziun). Per realisar la strategia ha la regenza approvà cun il conclus dals 27 da november 2018 (prot. nr. 904) in plan da realisaziun. Quel mussa ils projects dad e-government priorisads dal chantun per ina perioda da planisaziun da ca. 6 onns e vegn actualisà mintga onn.

Ils projects dad e-government na duain però *betg* vegnir finanziads sur il credit d'impegn general qua avant maun. Anzi, ils meds finanzials necessaris duain vegnir mess a disposiziun autramain. La ponderaziun en quest connex è quella ch'il chantun sto promover il e-government independen-tamain da quai e ch'ils 40 milliuns francs na duain betg vegnir duvrads per l'administraziun chan-tunala, mabain per auters projects da digitalisaziun ordaifer l'administraziun.

7. CONSEQUENZAS FINANZIALAS E PERSUNALAS

Cun la lescha vegn furmà in credit d'impegn general da 40 milliuns francs. Per garantir quests meds finanzials duai il medem mument vegnir furmada ina reserva correspondentia sin donn e cust dal quint annual 2020. Cun quella vegnan finanziadas las mesiras. Sch'i vegnan duvradas – en il rom da las mesiras – er resursas da persunal, vegnan quellas er finanziadas sur quest credit per il temp ch'ellas duran. Uschenavant na chaschuna la furmaziun dal credit d'impegn general – cun excepziun dal quint annual 2020 – naginas ulteriuras chargias da las finanzas chantunalas. I sto però vegnir rendì attent al fatg che mesiras, che duain eventualmain vegnir cuntinuadas, ston silsunter vegnir transferidas en il manaschi ordinari. Consequentamain ston ils custs per talas vegnir mess a disposiziun en il rom dal preventiv ordinari.

Plinavant stoi vegnir constatà ch'i na dat nagina repartiziun fixa dal credit sin ils singuls secturs da promoziun e sin las singulas mesiras. D'ina vart sa basan ils secturs da promoziun e las mesiras menziunadas sin il stadi actual da las enconuschientschas e lur enumeraziun n'è betg definitiva. Da l'autra vart vegni concludì pir en il rom da la planisaziun da las finanzas e dal preventiv, co ch'il credit duai vegnir duvrà. En quest connex poi bain esser che las dimensiuns dals custs descrittas qua survart sa preschentan differentamain. En il rom da la realisaziun da las mesiras e dal pre-ventiv annual vegni a sa mussar pli precis, co ch'il credit vegn duvrà en detagl.

8. VALITAZIUN DA LAS CONSEQUENZAS DA LA REGULAZIUN

Perquai ch'i sa tracta d'in relasch che ha l'unica finamira da promover resp. da (co)finanziar mesiras e projects, na chaschuna el nagina regulaziun cun consequenzas negativas per las IPM en il chantun sco ina burocracia supplementara u obstachels administrativs.

9. ENTRADA EN VIGUR

Il relasch duai vegnir mess en vigur per il 1. da schaner 2021. A partir da quest termin po vegnir prendida per mauns la realisaziun. Uschia èsi er pussaivel da metter a disposiziun – en il rom da la budgetaziun per l'onn 2021 – ils imports correspondents, premess ch'il relasch qua avant maun e ch'il preventiv 2021 vegnian approvads dal cussegl grond.